

Sprawozdanie z konferencji „Kontynuacja i zmiana. Historiografia krajów Europy Środkowo-Wschodniej wobec nowych tendencji w nauce XIX–XXI wieków”, 25–26 września 2014 r.

Kolejna konferencja środowiska historyków historiografii w ramach cyklicznych zjazdów naukowych Towarzystwa Historiograficznego została zorganizowana w Warszawie przez Katarzynę Błachowską z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego i Zbigniewa Romka z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Oba instytuty oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych wsparły finansowo to naukowe przedsięwzięcie. Duże zainteresowanie konferencją wśród uczonych z Ukrainy spowodowało, że wydatnie pomógł w sprawach organizacyjnych prof. dr hab. Leonid Zaszkilniak z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki. Ostatecznie wzięło w niej udział 67 osób, w tym 22 z Ukrainy.

Zamiarem prezydium Towarzystwa Historiograficznego i warszawskich organizatorów było pogłębienie refleksji nad kierunkiem przemian nauki historycznej i przekazu historycznego w dwu ostatnich stuleciach i współcześnie, szczególnie w dziejopisarstwie krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Minione dwa stulecia to okres intensywnego rozwoju nauki historycznej. Wspaniały dla tej dziedziny wiek XIX przyniósł udoskonalenie klasycznych już dziś metod badawczych oraz przekonanie o możliwości pełnego poznania przeszłości i jej obiektywnego przedstawienia. Ten optymizm poznawczy zachwiał się pod wpływem dramatycznych wydarzeń XX stulecia. Przyniosło ono nowe spojrzenia na przeszłość: nowe jej interpretacje, nowe ujęcia metodologiczne, pojawienie się nowych obszarów badawczych, a także nowych narzędzi kształtowania obrazu przeszłości. Z bagażem doświadczeń i osiągnięć XX w. nauka historyczna wkroczyła w wiek XXI.

Rozważaniom poddane zostało zagadnienie kontynuacji i dyskontynuacji w nauce historycznej. To, jak historycy regionu odnosili się do osiągnięć nauki zachodnioeuropejskiej i osiągnięć swych poprzedników – co z ich dorobku przejęli, co odrzucili, do jakich odrzuconych wcześniej idei i konceptów powracali po latach i dlaczego, a także w jakim stopniu reprezentanci nowych dziedzin i kierunków badań odwoływali się do tradycji bądź też ją kwestionowali.

Obrady były prowadzone w trzech sekcjach. W pierwszej podejmowano tematy metodologiczne, w drugiej koncentrowano się na ujęciach i interpretacjach przeszłości w XIX w., w trzeciej analizowano myśl historyczną stuleci XX i XXI.

O nowych pomysłach na uprawianie nauki historycznej mówili m.in.: Ewa Domańska (Poznań), Tomasz Wiślicz (Warszawa), Violetta Julkowska (Poznań), Wiktor Werner (Poznań). Ciekawym wątkiem były rozważania nad historią przedstawianą na nowoczesnych nośnikach przekazu (film i nośniki elektroniczne). Tym problemom swe referaty poświęcili: Dorota Skolarczyk (Poznań), Grzegorz Markiewicz (Łódź), Piotr Witek (Lublin), Anna Ziębińska-Witek (Lublin), Grażyna Szelaągowska (Warszawa), Marek Woźniak (Lublin). Autorzy, prezentując przykłady przekazywania wiedzy historycznej za pomocą obrazu oraz w muzeach czy za pośrednictwem portali historycznych, gier komputerowych bądź grup rekonstrukcyjnych, zastanawiali się, w jakim stopniu nieprofesjonalne interpretacje i nowe formy przekazu wpływają na współczesną profesjonalną historiografię.

Na pytanie: dlaczego nowe style uprawiania historii w większości nie są aprobowane na Ukrainie próbowali odpowiedzieć Leonid Zaszkilniak (Lwów) i Witalij Jaremczuk (Ostróg). Referenci zwrócili uwagę, że aktualnie główny nurt badań historycznych koncentruje się na problemie defalsyfikacji przeszłości oraz na legitymizacji powstania państwa ukraińskiego. Dominująca historiografia faktograficzna i wiara w „pozytywistyczne” zadania nauki historycznej nie sprzyjają nowym ujęciom. Jednocześnie Zaszkilniak podkreślał, że wśród współczesnych

badaczy można zaobserwować swoisty „strach” przed „rozmyciem” ukraińskiej historii w historii sąsiadów lub nurtach cywilizacyjnych, „zniknięcie” właśnie ukraińskiego czynnika w europejskiej lub azjatyckiej przestrzeni, co sprzyja izolacji historiografii ukraińskiej. Z kolei ciekawie o postrzeganiu drażliwych wydarzeń historycznych konfliktów polsko-ukraińskich (tragedia wołyńska, operacja „Wisła” i inne) przez obie historiografie mówili w swoich referatach Olga Morozowa (Kijów) oraz Mykoła Genyk (Iwano-Frankowsk).

Jako nowe w Polsce i pionierskie na świecie zainteresowania historyków historiografii przedstawiono badania z zakresu historii biznesu i historii organizacji. O wzbogaceniu tradycyjnie uprawianych dziejów przedsiębiorczości o refleksję historiograficzną, uznaniu pamięci społecznej za ważny element łączności między przeszłością a współczesną pragmatyką zarządzania mówili m.in.: Tomasz Ochowski (Warszawa), Alojzy Czech (Katowice), Tadeusz Świątek (Warszawa), Joanna Średnicka (Warszawa).

Nie zabrakło analiz nowych tendencji w historiografii XIX i XX w. Jerzy Maternicki (Rzeszów) omówił ofertę dydaktyczną lwowskiego studium historiograficznego przełomu XIX i XX w. na tle nowych tendencji w historiografii europejskiej. O historykach lwowskich i ich koncepcjach mówili: Alfred Toczek (Kraków), Iryna Hłuszyk (Lwów), Mariola Hoszowska (Rzeszów) i Lidia Łazurko (Drohobycz).

Kilka referatów było poświęconych niemieckim inspiracjom w polskiej historiografii. Mówili o nich Jolanta Kolbuszewska (Łódź) i Bożena Płonka-Syroka (Wrocław). Natomiast Andrzej Wierzbicki (Warszawa) poddał analizie krytykowane w polskiej historiografii niemieckie tezy i hipotezy dotyczące normańskiego pochodzenia Mieszka I, formułowane w okresach dwudziestolecia międzywojennego, II wojny światowej oraz pierwszych lat po jej zakończeniu. Wskazał, że wbrew dotychczasowej interpretacji raczej nie miały one „antypolskiej” wymowy.

Na konferencji nie zabrakło referatów o wpływach rosyjskich i radzieckich na historiografię polską i ukraińską. Paweł Sierżęga (Rzeszów) mówił o historiografii rosyjskiej na łamach „Kwartalnika Historycznego”, Iryna Orlewicz (Lwów) – o wpływie rusofilskiej historiografii okresu międzywojennego na obraz dziejów Ukrainy, Katarzyna Błachowska (Warszawa) – o odrzuconej po II wojnie światowej tradycji prezentowania dziejów Rosji w polskiej historiografii, Alicja Kulecka (Warszawa) – o rewolucji październikowej w polskiej historiografii.

Okazję do dyskusji o losach polskiej historiografii doby PRL dały referaty: Tadeusza Pawła Rutkowskiego (Warszawa), Anny Kister (Warszawa), Barbary Klasy (Gdańsk), Hanny Wójcik-Łagan (Kielce), Andrzeja Czyżowskiego (Łódź). Z kolei Justyna Błażejowska (Warszawa) mówiła o trudnościach pisania o dziejach najnowszych w dobie III RP, a Zbigniew Romek (Warszawa) zastanawiał się, w jakim stopniu brak przejrzystości w przyznawaniu grantów na aktualnie prowadzone badania może prowadzić do sterowania nauką historyczną w wolnej Polsce.

Zbigniew Romek